Pirmasis jos numeris buvo atspausdintas Vilniuje 1920 m. spalio pradžioje ir, vargais negalais pervežtas į Kauną ekspedijuoti, nes Vilnius jau buvo priešo užimamas. Antrasis numeris išėjo tik 1921 m. ir nuo to laiko ėjo reguliariai iki Lietuva neteko nepriklausomybės. Antrojo numerio išleidimas suvėlintas todėl, kad dėl Steigiamojo seimo rinkiminės akcijos ir visų kitų užplūdusių spaudos darbų Kaune tada buvusios spaustuvės nepajėgė jų visų atlikti, nes neturėjo nė mašinų, nė tekstams surinkti raidžių, nė popieriaus.

Pirmųjų dviejų numerių redaktorė buvo Stefanija Ladigienė, sugrįžusi iš Rusijos su ateitininkų organizacinėje mokykloje įgyta patirtimi ir užsidegimu dirbti laisvę atgavusiai tautai.

St. Ladigienė yra nusipelniusi atskiro jos veiklos įvertinimo, nes ji tyliai, bet pastoviai ir planingai yra labai daug laiko skyrusi moterų švietimui, jas lankydama ir gyvenimiškomis temomis kalbėdama susirinkimuose. Dėl tų savo paskaitų ji buvo labiausiai moterų laukiama ir pamilta.

Ji pati buvo išvežta Sibiran dešimčiai metų, pristatyta miško kirsti, ji labai suvargo. Po vienuolikos su puse metų grįžo Vilniun, mirė ten pat 1967 m. rugsėjo 18 d.

Pradedant trečiu numeriu (1921) ir baigiant 1922 m. vasario—kovo nr. laikraščio redagavimu rūpinosi M. Ruškytės (mokytoja) vadovaujama komisija. Jos sudėties nepavyko nustatyti. Po komisijos iki 1925 m. galo redagavo M. Galdikienė. Po jos metus su gabalu redakcijos reikalus tvarkė O. Labanauskaitė. Nebeatsimenu kieno iniciatyva tada laikraštis buvo padarytas dvisavaitiniu, bet vėliau vėl grįžta prie mėnesinio. "Moteris" galutinai tapo dvisavaitiniu nuo 1937 m. pirmo numerio.

Atėjusi į gimnaziją, bent šešiais metais jos laiką peraugusi, skubėjau ją baigti paskubintu tempu, nes gyvenimas, ypač toks įdomus laikotarpis, kaip pirmieji nepriklausomos Lietuvos metai, traukte traukė į savo neramias bangas. Žurnalistika ir teisė atrodė pats įdomiausias darbas. Bet, laimei, ar nelaimei, į mano gyvenimą 1924 m. pavasarį įsimaišė prof. J. Eretas su pirmuoju pavasarininkų kongresu Šiauliuose. Jis mane stumte nustūmė į organizacinius mokslus ir praktiką. Reikėjo atsižadėti "Moters" redagavimo ir, pasilikus tik teisės studijas, atiduoti milžinišką kiekį energijos "Pavasario" jaunimo reikalams. Todėl 1927 m. M. Galdikienė vėl turėjo grįžti prie "Moters" redagavimo. Ir su pertraukomis ji tą laikraštį yra redagavusi apie 10 metų.

Po jos bene nuo 1931 m. redakcijos reikalais rūpinosi Onutė Gaigalaitė, savo laiku gražiai tvarkiusi ir "Naująją vaidilutę", skirtą lietuvėms inteligentėms.

1933 m. vėl persitvarkyta įtraukiant į redakciją Repčytę-Starkienę, Belgijoje baigusią aukštuosius namų ūkio mokslus. Nuo tada "Moteris" stipriai pasuka į ūkininkams rūpimus reikalus, metant šūkį, kad laikas ir Lietuvos ūkininkei pereiti prie moderniškesnių metodų. Elena Starkienė buvo vyr. redaktorė, jos stipri padėjėja buvo studentė Onutė Jonkaitytė.

Nuo 1936 m. redakcijon ateina Jadvyga Drungaitytė, labai ramus, bet atkaklus ir darbštus žmogus, mėgstąs rašto darbą ir jį skiriąs gyvenimo problemoms lukštenti. Redagavimo darbe jai daug padėjo jos draugė humanitarė Čeilytkaitė, vėliau ištekėjusi už advokato Žagrakalio ir skyrusi savo dienas žurnalistikai bei literatūros kūrinių vertimui į lietuvių kalbą.

Pradedant 1938 m. "Moterį" redagavo R. Petrušauskienė, bet paskutinioji jos redaktorė vėl buvo Elena Repčytė-Starkienė, pasiketinusi tada daugiau laiko tam darbui skirti. Deja, jos ir visų lietuvių planus suardė karas ir netekimas nepriklausomybės.

Kaip sakyta, pirmasis "Moters" numeris buvo atspausdintas Vilniuje "Žaibo" spaustuvėje. Aš ją radau spausdinamą "Šviesos" spaustuvėj Kaune, vėliau ją spausdino Kauno "Žaibo" spaustuvė, "Dirvos" ir "Šešupės" spaustuvės Marijampolėje.

"Moters" turinys buvo toks judrus ir įvairus, koks buvo visas Lietuvos gyvenimas. Temas ir kryptį diktavo Lietuvių katalikių moterų d-jos besiplečianti ir įvairėjanti veikla, atsiliepianti į gyvenimo iškeliamas problemas. Gi Lietuvoj tada nebuvo nuobodu gyventi, nes tauta žvalgėsi visur pavyzdžio, kaip pasivyti Europą. Pabrėžtina, kad d-jos veikla buvo labai praktiška: mergaičių žemės ūkio mokyklų laikymas ir su tuo surištas kaimo moterų žinioj esantis namų ūkis (šeimininkių sekcijos veikimo laukas), motinos ir vaiko globa, mergaičių globa, neturtingųjų ir pasimetusių globa. Visus šiuos reikalus, draugijos rėmuose, tvarko specialūs komitetai, ir visus juos aptarnauja "Moteris", eidama ryšininkės ir patarėjos pareigas. Nebuvo Lietuvos gyvenime tautinės, kultūrinės ar socialinės problemos, kuri plačiau ar siauriau nebūtų buvusi pagvildenta "Moters" puslapiuose. Ji jau buvo tapusi masiniu kaimo gyventojų moteriškosios dalies laikraščiu.

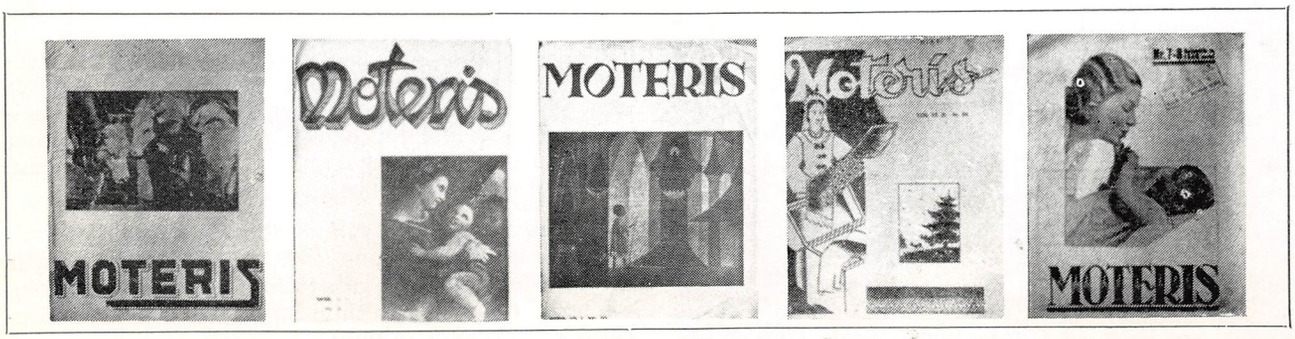

KELETAS PRISIMINIMŲ

M. Galdikienė 1920 metais

M. GALDIKIENĖ

Po pirmo pasaulinio karo 1918 m. vasarą aš ir mano vyras Adomas sugrįžome iš Rusijos į Lietuvą. "Saulės" mokytojų seminarijos vadovybei mus pakvietus mokytojauti, atvykome į Kauną. Ten apsigyvenę atsilankėme pas mano vyro dėdę vyskupą Pr. Karevičių. Besikalbant, jis papasakojo apie vietos moterų veiklą, vadovaujamą prel. P. Januškevičiaus, ir apie moterų laikraštį, kurį daugiausia prirašo kunigai, pasirašinėdami įvairiais moteriškais vardais. Vyskupas, prisiminęs kaip aš organizavau 1912 m. studentų-čių ateitininkų kuopą jo parapijoj Petrograde, išreiškė viltį, kad įsijungsiu į Liet. Kat. Moterų Draugijos veiklą.

Pradėjau lankyti moterų susirinkimus. Senos veikėjos, pamačiusios naują talkininkę, tuoj surado man darbo ir išrinko į lėšų telkimo komisiją. Komisija, vargais negalais išgavusi iš vokiečių okupacinės valdžios leidimą, suruošė miesto teatre vaidinimą "Verpėja po kryžium" režisuojant teatralui A. Sutkui. Tai buvo pirmas po karo lietuvių viešas subuvimas ir turėjo didelį pasisekimą.

1919 m., atsiradus daugiau naujų jėgų, buvo sušauktas didžiulis moterų kongresas miesto salėje Kaune. Jame labai aktyviai pasireiškė jaunosios kartos moterys, drąsiai iškeldamos negeroves, susijusias su įvairiomis gyvenimo šakomis. Tai padarė įtakos ir į Liet. Kat. Moterų D-jos valdybos rinkimus. Senesnioji karta pamatė, kad atėjo laikas užleisti vietą jaunimui. Kaip žinoma, jaunimui drąsos netrūksta, ir nuo tada prasidėjo moterų savarankiška visuomeninė veikla.

Marija Pečkauskaitė — Šatrijos Ragana

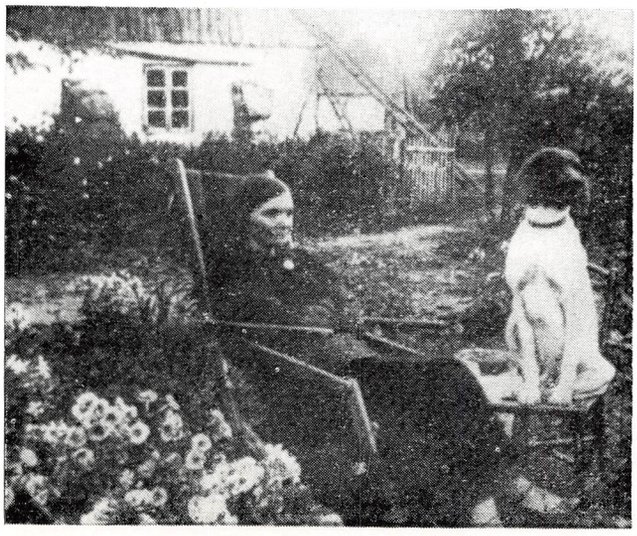

Mirtinai susirgus Z. Čelkytei, sustojo jos redaguojamas laikraštis "Moterų Balsas". 1920 m. lietuviams savanoriams atvadavus Vilnių, Lietuvos įstaigos pradėjo keltis į sostinę. L. K. Moterų D-ja ruošėsi taippat perkelti savo centrą į Vilnių. Pirmon eilėn susirūpinta moterų laikraščio išleidimu. Derinantis prie naujų laikų, pasiryžta išleisti mėnesinį laikraštį, apimantį visus moterims rūpimus klausimus. Jam pasirinkta vardas "Moteris" ir redaguoti pakviesta jauna, gabi ateitininkė Stefa Paliulytė Ladigienė. Pirmas "Moters" numeris išėjo 1920 pradžioj spalio m., klastingiems lenkams užimant Vilnių. Jo pergabenimas į Kauną užtruko, ir kol redakcija susitvarkė, atėjo 1921 m. Todėl buvo nutarta tą Vilniuj išleistą numerį panaudoti kaip 1921 m. pirmąjį numerį. Tai padaryti buvo patogu, nes pirmame "Moters" numery nebuvo pažymėta išleidimo data.

Nuo 1921 m. vasario m. "Moteris" ėjo reguliariai iki 1940 m. rusų okupacijos. Į "Moters" bendradarbių eiles įsijungė tų laikų rašytojos: M. Pečkauskaitė, Lazdynų Pelėda, Tyrų Duktė ir kit. Redaguojant "Moterį" turėta ir susidūrimų su "senąja karta". Talpinant M. Pečkauskaitės raštus buvo ištaisyta rašyba, pav., ji žodį motina rašė su "y". Pataisomis ji įsižeidė ir pagrasino daugiau nebendradarbiauti. Redakcija, prileisdama, kad rašytojui valia vartoti ir tarmišką kalbą, padarė nuolaidą — įdėjo atitaisymą. Bet kai M. Pečkauskaitė parašė visuomeninio pobūdžio straipsnį ir viename jo skyriuje pajuokė moterų dalyvavimą Seimo rinkimų akcijoj, tai redakcija jo neįdėjo. Nepaisant kan. J. Tumo tarpininkavimo nė viena nė kita pusė nepadarė nuolaidų ir buvo galutinai išsiskirta.

Laikui bėgant visa eilė ateitininkių, baigusių įvairias mokslo šakas, įsijungė į L. K. M. D-jos veiklą ir padidino jos leidžiamo laikraščio bendradarbių skaičių. "Moteris" tapo dvisavaitiniu laikraščiu ir moterų visokeriopos apšvietos šaltiniu.